

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
1 CELKOVÝ PŘEHLED HISTORICKÝ	11
1.1 Velkomoravské období	11
1.1.1 Velká Morava jihoslovanská, nebo záposlovanská?.....	11
1.1.2 Pojmenování teritoria cyrilometodějské misijní a literární aktivity	
1.1.3 Historickospolečenské okolnosti příchodu cyrilometodějské misie na Velkou Moravu	
1.1.4 Křesťanství na Velké Moravě v středoevropském kontextu	
1.1.5 Trojjazyčná doktrína a lingua quarta	16
1.1.6 Státně mocenský a církevní vztah Velké Moravy k Franské říši	17
1.1.7 Motivy Rostislavova poselství do Byzance	18
1.1.9 Moravská misie	22
1.1.10 Cyrilometodějské dědictví na Velké Moravě po smrti Metodějově	25
1.1.11 Mezinárodní rozpětí slovanské písemné vzdělanosti do konce středověku	
1.1.12 Mladší vývoj církevní slovanštiny	30
1.2 České období 10. a 11. století	31
1.2.1 Staroslověnské písemnictví v přemyslovském státě.	31
1.2.2 Kontinuita staroslověnského písemnictví v Čechách s velkomoravským ..	32
1.2.3 Staroslověnština a latina v Čechách 10. a 11. století	33
1.2.4 Význam staroslověnské knižní vzdělanosti v českých zemích	36
1.3 Období karolinské (emauzské)	38
1.3.1 Historické podmínky založení kláštera Na Slovanech	38
2 PÍSMO	39
2.1 Historický stav celkově	39
2.2.1 Hlaholice. Prameny k jejímu poznání	41
2.2.2 Hlaholice. Pojetí jejího původu	44
2.2.3 Hlaholice předcyrilometodějská?	45
2.2.4 Předlohy hlaholice	47
2.2.5 Hlaholice – unciála, nebo minuskule?	49
2.2.6 Hlaholice. Zavěšování liter na horní linku	51
2.2.7 Hlaholice. Symbolická povaha písmen	53
2.3 Cyrilice	54
3 PÍSEMNICTVÍ	56
3.1 Velkomoravské období	56
3.1.1 Literární východisko	56
3.1.2 Texty biblické	57
3.1.3 Texty obřadní	62
3.1.4 Homilie a oslavné řeči	68
3.1.5 Texty právní	69

3.1.6	Životopisy a legendy	71
3.1.7	Poezie a próza o překladu evangelíí	72
3.1.8	Velkomoravské literární skladby nejisté	73
3.1.9	Myšlenkový odkaz velkomoravského písemnictví	74
3.2	Česká staroslověnská tvorba v 10. a 11. století	79
3.2.1	Skladby životopisně-legendární doložené v církevněslovanských opisech ..	79
3.2.2	Památky jiných literárních žánrů	80
3.2.3	Památky v opisech nedochované, ale jen předpokládané	82
3.2.4	Opisy a glosy psané staroslověňštinou českého typu	83
3.2.5	Staročeská přepracování staroslověnských textů	83
3.2.6	Liturgická dvojdomost slovanského písemnictví na Velké Moravě a v Čechách	84
3.2.7	Celková charakteristika staroslověnského písemnictví českého	85
3.3	Literární tvorba emauzská	87
3.3.1	Památky	87
4	JAZYK	89
4.1	Velkomoravské období	89
4.1.1	Názory na jazykový podklad staroslověňštiny do osvěcenství	89
4.1.2	Genetické charakteristiky staroslověňštiny od osvěcenství	91
4.1.3	Staroslověňština v komplexní jazykové realitě Velké Moravy	92
4.1.4	Charakteristické znaky řeči starých Moravanů	93
4.1.5	Staroslověňština jako jazyk spisovný	94
4.1.6	Srozumitelnost staroslověňštiny na Velké Moravě	95
4.1.7	Charakteristické znaky staroslověňštiny	97
4.1.8	Staroslověňština moravská: Kyjevské listy	98
4.1.9	Staroslověňština moravská komplexně. Dublety	100
4.1.10	Stylová stratifikace staroslověňštiny	103
4.1.11	Vliv řečtiny. Lidové grecismy	104
4.1.12	Vliv řečtiny. Literární grecismy	106
4.1.13	Vliv řečtiny: Tvorba pojmenování, lexikální výpůjčky	107
4.1.14	Vliv řečtiny: Syntaktická stavba	110
4.1.15	Styl staroslověňštiny. Výběr jazykových prostředků	112
4.1.16	Vliv latiny	114
4.2	Český typ staroslověňštiny	116
4.2.1	Jazykové znaky rukopisů českého původu	116
4.2.2	Stopy české staroslověňštiny v mladších církevněslovanských opisech ..	120
4.2.3	Vliv staroslověňštiny na starou češtinu	121
4.3	Období emauzské	122
4.3.1	Charvátští hlaholáši v Praze	122
4.3.1	Vliv charvátské církevní slovanštiny na češtinu	123
5	CYRILOMETODĚJSKÁ TRADICE V ČESKÝCH ZEMÍCH	124
5.1	Období do osvěcenství	124
5.2	Období od osvěcenství. Životopisná publicistika a poezie	126
5.3	Vědecká paleoslovenistika	127
5.4	Evropské souvislosti	133

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA.....	135
VÝBĚROVÁ LITERATURA	147
JMENNÝ REJSTŘÍK.....	168
VĚCNÝ REJSTŘÍK.....	172

V roce 1963 jsem v jednom systému výroby přišel do cyrilometadejské misie na Velkou Moravu. V té době jsem si uvědomil, že knižní vzdělanost je v té době v české kultuře zahájila přechod od domácí vzdělanosti „přes písmo“ k písmu, v přeneseném smyslu od fáze kulturně prehistorické k historické. Varující přitom byla pro mne ta okolnost, že tento zásadní akt obecně slovenský nastartoval v druhé polovině devátého století na našem území, v knižnictví velkomoravském.

Širší pohled na středověké evropské dějiny však ukazuje, že literatura přstovává zprvu na Velké Moravě spisovným jazykem chápaným tam tehdy jako slavnostní podoba jazyka domácího, „mateřského“, v každém případě však aspoň řeči místně dobře srozumitelnou, nerůstala zelezností úzce lokální. Knižní vzdělanost se z Velké Moravy poměrně rychle rozšířila i se svým spisovným jazykem, staroslověnsčinou, po rozlehlých prostorech střední a východní Evropy. Sisa se tak ve své době vedle řečtiny a latiny třetím velkým, i když nesrovnatelně skromnějším, evropským jazykem literární. A v tom tkví i nezaspíchný mezinárodní přínos velkomoravského písemnictví a jeho literárního jazyka do pokladnice vzdělanosti a kultury evropské.

Vracím-li se nyní, ke konci svých paleoslovenistických výzkumů, znovu k onomu základnímu tématu z roku 1963, činím tak proto, abych na rozdíl od tebejší prostě a jednoduše výkladové linie poskytl tentokrát více pohled na vnitřně nejednoduchý, komplikovaný, místy dokonce kontradiktorní způsob jeho expikace. Bez nároku na bibliografickou úplnost se proto budu snažit o to, abych aspoň v některých klíčových bodech představil čtenářům rozdílné názory na danou problematiku a dal argumentovaně najevo, který z nich považuju za přijatelný. Výkladový postup původního spisku zůstává sice zachován i v následující příloze, ta však přesto nepředstavuje jen jeho nově, opravené a doplněné vydání, nýbrž dílo nové, více než dvojnásobného rozsahu a pojaté obsahově tak, aby bylo platným příspěvkem k výzkumnému rámci uvedenému na rubu titulní stránky. S prospěchem jsem v něm mohl reagovat na řadu vědecké práce publikované po vydání z ruku 1963, ale využít i výsledky svých vlastních výzkumů zanim už publikovaných i dosud nepublikovaných, zejména též studie *Poznanieky ke genezi hlaholice* (která má vyjít ve slovníku připraveném k vydání Slovenskou akademií věd), aby tak dílo i s těmito vkomponovanými pasážemi tvořilo kompoziční celek.

... Za elektronickou přípravu rukopisu a fotografiu děkuji Mgr. V. Bočkovi, Ph.D., a Mgr. P. Malčíkovi.

Brno, listopad 2009,
Radošlav Federko